

احکام نماز

حجت الاسلام محمود متوسل آرانی
کارشناس مسئول گروه تعلیم و تربیت دینی دفتر تألیف کتب درسی

مقدمه

انجام هر یک از دستورات دینی، به شکل درست و کامل، نیازمند شناخت احکام و آداب آن است. احکام، واجبات، یک عمل، مانند نماز، با روزه را بیان می کند و آداب، مستحبات آن را. در قرآن کریم و روایات اسلامی، بیشترین احکام و آداب، مربوط به اقامه نماز است که رکن دین شمرده شده است.

فقههای اسلام، این دستورات را استخراج نموده و در قالب رساله های توضیح المسائل در اختیار عموم نمازگزاران قرار داده اند. طبیعی است هر مسلمانی وظیفه دارد با انتخاب یکی از فقههای واجد شرایط و تهیه رساله او، با وظایف دینی به درستی آشنا شود و براساس آن عمل کند و نمی تواند به شنیده ها و دیده های خود از دیگران استناد کند و آن را ملاک عمل خود قرار دهد.

در این مختصر، تلاش شده است تا مسائل مورد نیاز و مبتلا به عموم مردم در امر نماز و مقدماتی همچون وضو و غسل استخراج گردد و براساس شماره مسئله یا سؤال مرتب شود...

مسائل وضو و غسل

مسئله ۲۴۸، در وضو، شستن صورت و دستها مرتبه اول واجب و مرتبه دوم جایز و مرتبه سوم و بیشتر از آن، حرام است و اگر با یک مشت آب، تمام عضو شسته شود یک مرتبه حساب می شود، چه قصد بکند یک مرتبه را یا قصد نکند.

مسئله ۲۵۰، یک قسمت از چهار قسمت سر که مقابل پیشانی است، جای مسح است و هر جای این قسمت را به اندازه مسح کند کافی است. اگرچه احتیاط مستحب آن است که از درازا به اندازه درازای یک انگشت و از پهنا به اندازه پهنای سه انگشت بسته، مسح نماید.

مسئله ۳۱۹، کسی که وضو ندارد، حرام است اسم خداوند متعال را به هر زبانی نوشته شده باشد مس نماید. هم چنین است بنا بر احتیاط واجب، مس اسم مبارک پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم و امامان علیهم السلام و حضرت زهرا علیها السلام.

مسئله ۳۲۹، اگر نمی شود روی زخم را باز کرد ولی زخم و چیزی که روی آن گذاشته پاک است و رسانیدن آب به زخم ممکن است و ضرر و زحمت و مشقت هم ندارد، باید آب را به روی زخم برساند و اگر زخم یا چیزی که روی آن گذاشته نجس است، چنانچه آب کشیدن آن و رساندن آب به روی زخم ممکن باشد بدون زحمت و مشقت، باید آن را آب بکشد و موقع وضو آب را به زخم برساند و در صورتی که آب برای زخم ضرر دارد یا آن که رساندن آب به روی زخم ممکن نیست یا زخم نجس است و نمی شود آن را آب کشید، باید اطراف زخم را بشوید و اگر جبیره پاک است روی آن را مسح کند و اگر جبیره نجس است یا نمی شود روی آن را دست تر کشید، مثلاً دوابی است که به دست می چسبند، پارچه پاک را، به طوری که جزء جبیره محسوب شود، روی آن بگذارد و دست تر روی آن بکشد و اگر هم ممکن نیست، احتیاط واجب آن است که وضو بگیرد و تیمم هم بنماید.

توضیح: چیزی که با آن زخم و جای شکسته را می بندند و دوابی که روی زخم و مانند آن می گذارند جبیره نامیده می شود. مسئله ۳۶۱، در غسل ترتیبی باید به نیت غسل، اول سر و گردن، بعد طرف راست و سپس طرف چپ بدن را بشوید و اگر عمداً یا از روی فراموشی یا به واسطه ندانستن مسئله به این ترتیب عمل نکنند، غسل او باطل است. برای آن که یقین کند هر سه قسمت، یعنی سر و گردن و طرف راست و طرف چپ را کاملاً غسل داده است، باید هر قسمتی را که می شوید مقداری از قسمت های دیگر را هم با آن قسمت بشوید.

مسائل نماز

مسئله ۷۵۱، مستحب است انسان نماز را در اول وقت آن بخواند و راجع به آن خیلی سفارش شده است و هر چه به اول وقت نزدیک تر باشد بهتر است، مگر آن که تأخیر آن از جهتی بهتر باشد، مثلاً صبر کند که نماز را به جماعت بخواند. مسئله ۷۵۲، هر گاه انسان عذری دارد که اگر بخواند در اول وقت نماز بخواند، ناچار است با تیمم نماز بخواند، چنانچه بداند یا احتمال دهد که عذر او تا آخر وقت باقی است، می تواند در اول وقت نماز بخواند.

❖ مسئله ۷۵۶، اگر به نیت نماز ظهر مشغول نماز شود و در بین نماز یادش بیاید که نماز ظهر را خوانده است، نمی تواند نیت را به نماز عصر برگرداند بلکه باید نماز را بشکند و نماز عصر را بخواند و همین طور است در نماز مغرب و عشا.

❖ مسئله ۷۸۱، نماز مستحبی را می شود در حال راه رفتن و سواری (در ماشین، قطار، هواپیما و کشتی) خواند و اگر انسان در این دو حال، نماز مستحبی بخواند لازم نیست رو به قبله باشد.

❖ مسئله ۷۸۹، زن باید در موقع نماز، تمام بدن حتی سر و موی خود را بپوشاند ولی پوشاندن صورت (به مقداری که در وضو شسته می شود) و دست ها تا مچ و پاها لازم نیست. اما برای آن که یقین کند که مقدار واجب را پوشانده است، باید مقداری از اطراف صورت و قدری پایین تر از مچ را هم بپوشاند و در حضور نامحرم پاها را نیز باید بپوشاند.

❖ مسئله ۸۶۱، اگر لباس های کوچک نماز گزار مثل عرقچین و جوراب که نمی شود با آنها عورت را بپوشاند نجس باشد، چنانچه از مردار و حیوان حرام گوشت درست نشده باشد نماز با آنها صحیح است و نیز اگر با انگشتری نجس نماز بخواند اشکال ندارد.

❖ مسئله ۴۳۲، زنی در اثنای نماز متوجه می شود که مقداری از موهایش پیدا است و فوراً آن را می پوشاند، آیا نماز خود را باید دوباره بخواند یا خیر؟
ج: تا زمانی که ظاهر شدن مو عمدی نباشد، اعاده واجب نیست.

س: ۴۴۲: به دست کردن انگشتر طلا توسط مردان، به خصوص در نماز، چه حکمی دارد؟

ج: دست کردن انگشتر طلا برای مردان در هیچ حالی جایز نیست و نماز با آن هم بنا بر احتیاط واجب، باطل است.

❖ مسئله ۸۸۹، بودن مرد و زن نامحرم در جای خلوت جایز نیست و احتیاط در نماز نخواندن در آنجاست لیکن اگر خواند نمازش باطل نیست.

❖ مسئله ۹۱۳، وقتی انسان وارد مسجد می شود، مستحب است دو رکعت نماز به قصد تحیت و احترام مسجد بخواند و اگر نماز واجب یا مستحب دیگری هم بخواند کافی است.

❖ مسئله ۹۹۵، اگر در جایی که باید نماز را بلند خواند عمداً آهسته بخواند، یا در جایی که باید آهسته بخواند عمداً بلند بخواند، نمازش باطل است ولی اگر از روی فراموشی یا ندانستن مسئله باشد صحیح است.

❖ مسئله ۱۰۰۵، در رکعت سوم و چهارم نماز می تواند فقط یک حمد بخواند یا سه مرتبه تسبیحات اربعه بگوید، یعنی سه مرتبه بگوید: سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله

اکبر» (و اگر یک مرتبه هم تسبیحات اربعه بگوید کافی است) و می تواند در یک رکعت حمد و در رکعت دیگر تسبیحات بگوید و بهتر است در هر دو رکعت تسبیحات بخواند. در تنگی وقت باید تسبیحات اربعه را یک مرتبه بگوید.

❖ مسئله ۱۰۸۶، اگر در سجده اول، مهر به پیشانی بچسبد و بدون این که مهر را بردارد دوباره به سجده رود اشکال دارد، بلکه نماز باطل است و باید اعاده کند.

س ۴۸۸، آیا طلب حاجات به زبان فارسی اشکال دارد؟

ج: دعا در قنوت به زبان فارسی اشکال ندارد، بلکه هر داعی را در قنوت می توان به هر زبانی خواند.

س ۴۸۹، سجده و تیمم بر سیمان و موزائیک چه حکمی دارد؟

ج: سجده و تیمم بر آن دو اشکال ندارد. اگر چه احوط ترک تیمم بر سیمان و موزائیک است.

❖ مسئله ۱۱۳۸، انسان باید جواب سلام را چه در نماز یا در غیر نماز فوراً بگوید و اگر عمداً یا از روی فراموشی جواب سلام را به قدری طول دهد، که اگر جواب بگوید جواب آن سلام حساب نشود، چنانچه در نماز باشد نباید جواب بدهد و اگر در نماز نباشد، جواب دادن واجب نیست.

❖ مسئله ۱۱۶۴، اگر پیش از آن که به اندازه رکوع خم شود یادش بیاید که اذان یا اقامه را فراموش کرده است، چنانچه وقت نماز وسعت دارد، مستحب است برای گفتن آنها نماز را بشکند

س ۵۰۴، گاهی هنگام خواندن نماز واجب متوجه کودکی می شویم که در حال انجام کار خطرناکی است، آیا جایز است بعضی از کلمات سوره حمد یا سوره دیگر یا بعضی از ذکرها را بلند بخوانیم تا کودک یا کسانی که در خانه هستند، متوجه شوند و خطر رفع گردد؟ اگر هنگام قیام نماز دست یا ابرو را برای فهماندن چیزی به کسی یا در جواب سؤال او تکان دهیم، آن نماز چه حکمی دارد؟

ج: اگر بلند کردن صدا هنگام قرائت آیات یا ذکرهای نماز برای آگاه کردن دیگران، موجب خروج از هیئت نماز نشود، اشکال ندارد. مشروط به این که قرائت و ذکر به نیت قرائت و ذکر باشد، و حرکت دادن دست یا چشم و ابرو اگر مختصر و به نحوی باشد که با استقرار و آرامش یا هیئت نماز منافات نداشته باشد، موجب بطلان نماز نمی گردد.

❖ مسئله ۱۱۷۹، اگر بعد از سلام نماز شک کند که نمازش صحیح بوده یا نه، مثلاً شک کند رکوع کرده یا نه، یا بعد از سلام نماز چهار رکعتی شک کند که چهار رکعت خوانده یا پنج رکعت، به شک خود اعتنا نکند.

● مسئله ۱۱۸۰، اگر بعد از گذشتن وقت نماز شک کند که نماز خوانده یا نه، یا گمان کند که نخوانده، خواندن آن لازم نیست، ولی اگر پیش از گذشتن وقت، شک کند که نماز خوانده یا نه، یا گمان کند که نخوانده، باید آن نماز را بخواند بلکه اگر گمان کند که خوانده، باید آن را به جا آورد.

● مسئله ۱۱۹۲، اگر امام جماعت در شماره رکعت‌های نماز شک کند، مثلاً شک کند که سه رکعت خوانده یا چهار رکعت، چنانچه مأوم یقین یا گمان داشته باشد که چهار رکعت خوانده است و به امام بفهماند که چهار رکعت خوانده است، امام باید نماز را تمام کند و خواندن نماز احتیاط لازم نیست و نیز اگر امام یقین یا گمان داشته باشد که چند رکعت خوانده است و مأوم در شماره رکعت‌های نماز شک کند، باید به شک خود اعتنا نماید.

● مسائل ۱۱۶۵، ۱۱۹۹، شک در شماره رکعت نمازهای دو رکعتی و سه رکعتی نماز را باطل می‌کند و در نمازهای چهار رکعتی ابتدا باید فکر کند، پس اگر یقین یا گمان به یک طرف شک پیدا کرد همان طرف را بگیرد و نماز را تمام کند. در شک میان سه و چهار باید بنا را بر چهار بگذارد و نماز را تمام کند و بعد از نماز، یک رکعت نماز احتیاط ایستاده یا دو رکعت نشسته به جا آورد.

● مسئله ۱۲۱۵، کسی که نماز احتیاط بر او واجب است، بعد از سلام نماز باید فوراً نیت نماز احتیاط کند و تکبیر بگوید و فقط سوره حمد را بخواند و به رکوع رود و دو سجده نماید و بعد از تشهد سلام دهد.

● مسئله ۱۲۳۸، برای حرفی که از آه کشیدن و سرفه پیدا می‌شود، سجده سهو واجب نیست، ولی اگر مثلاً سهواً آخ یا آه بگوید، باید سجده سهو نماید.

● مسئله ۱۲۴۴، اگر یک سجده یا تشهد را فراموش کند و پیش از رکوع رکعت بعد یادش بیاید، باید برگردد و به جا آورد.

● مسئله ۱۲۵۰، دستور سجده سهو این است که بعد از سلام نماز فوراً نیت سجده سهو کند و پیشانی را به چیزی که سجده بر آن صحیح است بگذارد و بهتر است بگوید: «بسم الله و بالله السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته» بعد بنشیند و دوباره به سجده رود و ذکر را که گفته شد بگوید و بنشیند و بعد از خواندن تشهد سلام دهد.

● مسئله ۱۳۴۳، مسافری که قصد کرده است ده روز در محلی بماند، اگر روزه بگیرد و بعد از ظهر از ماندن در آنجا منصرف شود، چنانچه یک نماز چهار رکعتی خوانده باشد، روزه‌اش صحیح است و تا وقتی در آنجا هست باید نمازهای خود را تمام بخواند و اگر یک نماز چهار رکعتی نخوانده باشد روزه آن روز صحیح است، اما نمازهای خود را باید شکسته

بخواند و روزه‌های بعد هم نمی‌تواند روزه بگیرد.

● مسئله ۱۳۵۴، مسافری که می‌خواهد نه روز یا کمتر در محلی بماند، اگر بعد از آن که نه روز یا کمتر در آنجا ماند، بخواند دوباره نه روز دیگر یا کمتر بماند همین طور تا سی روز، روز سی و یکم باید نماز را تمام بخواند.

● مسئله ۱۳۶۲، اگر فراموش کند که مسافر است و نماز را تمام بخواند، چنانچه در وقت یادش بیاید، باید شکسته به جا آورد و اگر بعد از وقت یادش بیاید، قضای آن نماز بر او واجب نیست.

● مسئله ۱۳۸۴، کسی که نماز قضا از همین روز یا روزهای پیش دارد می‌تواند قبل از خواندن نمازی که قضا شده نماز ادایی را بخواند و لازم نیست نماز قضا را جلو بیندازد.

● مسئله ۱۳۸۸، نماز قضا را با جماعت می‌شود خواند، چه نماز امام جماعت ادا باشد یا قضا و لازم نیست هر دو یک نماز را بخوانند مثلاً اگر نماز قضا صبح را با نماز ظهر یا عصر امام بخواند اشکال ندارد.

● مسئله ۱۴۰۳، وقتی که جماعت برپا می‌شود، مستحب است کسی که نمازش را افرادی خوانده دوباره با جماعت بخواند و اگر بعد بفهمد که نماز اولش باطل بوده، نماز دوم او کافی است.

● مسئله ۱۴۲۱، اگر مأوم بعد از نماز بفهمد که امام عادل نبوده یا کافر بوده، یا به جهتی نمازش باطل بوده مثلاً بی‌وضو نماز خوانده، نمازش صحیح است.

● مسئله ۱۴۲۷، اگر موقعی که امام در رکوع است اقتدا کند و به رکوع امام برسد، اگر چه ذکر امام تمام شده باشد، نمازش به‌طور جماعت صحیح است و یک رکعت حساب می‌شود. اما اگر به مقدار رکوع خم شود و به رکوع امام نرسد نمازش به‌طور فردی صحیح است و باید آن را تمام نماید.

● مسئله ۱۴۶۰، موقعی که مأوم نیت می‌کند، باید امام را معین نماید. ولی دانستن اسم او لازم نیست، مثلاً اگر نیت کند اقتدا می‌کنم به امام حاضر، نمازش صحیح است.

● مسئله ۱۴۸۹، مکروه است مأوم ذکرهای نماز را طوری بگوید که امام بشنود.

● مسئله ۱۵۳۳، بعد از مرگ انسان، می‌شود برای نماز و عبادت‌های دیگر او که در زندگی به جا نیاورده است، دیگری را اجیر کنند یعنی به او مزد دهند که آنها را به جا آورد.

پی‌نوشت

* یادآوری می‌شود که نظر سایر مراجع نیز در این مسائل دیده شده و عموماً با نظر حضرت امام (ره) تفاوتی نداشته یا جزئی و اندک بوده است.

منبع

امام خمینی، توضیح المسائل دو جلدی (محشی)، انتشارات جامعه مدرسین قم